

др Загорка Јекић,
редовни професор Правног факултета у Београду

ЗНАЧАЈ ДЕЛА ДР БОЖИДАРА В. МАРКОВИЋА ЗА РАЗВОЈ НАУКЕ КРИВИЧНОГ ПРОЦЕСНОГ ПРАВА (1)

Рад има неколико целина: 1. Нове идеје др Б. Марковића (систем кривичног процесног права, дефиниција кривичног поступка, критика теорије принудних законских доказа и залагање за слободно судијско уверење, појам доказа, дефиниција судске одлуке и др.); 2. Прихваћеност идеја др Б. Марковића у делима појединих процесуалиста; 3. Критичко разматрање неких ставова др Б. Марковића; 4. Опште поруке др Б. Марковића науци и судској пракси и 5. Закључак.

Кључне речи: *Кривични поступак - Доказ - Нове идеје.*

О научном раду др Божидара В. Марковића већ је писано (2). Набројани су не само његови најзначајнији радови из области кривичног процесног и кривичног права, него и његова активност на изради појединих закона пре и после Првог светског рата. Изречена је, такође, и оцена о целокупном раду овог научника истицањем како општих одлика његових писаних дела (која, између осталог, "не знају за комплициране дефиниције"), тако и његовог правилног односа према судској пракси и упорне борбе за изградњу реформисаног кривичног поступка. Тиме је, истовремено, заокружен научни профил др Б. Марковића са закључком да је он "научно, строго остао у своје домену и да је дао својој земљи и своје времену баш оно што им је било потребно" (3). Међутим, овај рад неће представљати хронологију и анализу такве врсте, него ће у њему бити учињен покушај да се издвоје оне идеје и ставови др Б. Марковића који су имали, првенствено, значај за даљи развој науке кривичног процесног права. То је, иначе, од изузетног значаја када се зна да је "наука о кривичном судском поступку у ствари систематска обрада једне, у првом реду, за практичан живот важне материје" (4). Исто тако, биће указано и на неке, по нашем

(1) Реферат поднет на научном симпозијуму: *Научно наслеђе Правног факултета од 1841. до 1941. године*, који је одржан на Правном факултету у Београду 9-10. априла 1992.

(2) Т. Васиљевић, 1, *Личност и рад др-а Божидара В. Марковића*, "Архив за правне и друштвене науке", 1939, LV, бр. 5-6, стр. 407-412.

(3) Т. Васиљевић, 1, *op. cit.*, стр. 411.

(4) Т. Васиљевић, 1, *op. cit.*, стр. 407.

мишљењу, спорне ставове др Божидара Марковића. Овакву "критику", ипак, не треба схватити као полемику са њим (јер би то било и апсурдно), већ као отварање одређених спорних питања и позив на расправу упућен савременим и будућим научним радницима у овој области права.

Пре него што пређемо на садржинско излагање постављеног задатка, навешћемо две околности за које сматрамо да могу оправдати наше закључке о трајној вредности одређених идеја и схватања др Б. Марковића. Реч је о томе да су они (бар најважнији од њих) општеприхваћени у југословенској науци кривичног процесног права, односно да нема ниједног аутора из ове научне области који их не прихвата у њиховом изворном облику. Бројни цитати из Марковићевих дела, а које наилазимо у радовима свих процесуалиста, сведоче о томе да је за многе институте, заправо, он дао или коначну или рудиментарну научну грађу. Осим овог у правом смислу речи креативног научног рада, др Б. Марковић је непогрешиво одабрао најпрогресивније идеје тадашњег европског процесног законодавства и залагао се за њихову рецепцију у југословенској правној средини (нпр., увођење оптужног начела, слободног судијског уверења и др.). Нарочито се "с пуно упорности и жара борио за увођење начела тражења материјалне истине" (5). Значај ове активности др Б. Марковића постаје очигледнији када се зна да је Законик о судском кривичном поступку из 1929. године "представљао по својим основним начелима анахронизам без такмаца у Европи" (6).

1. Нове идеје др Божидара Марковића

Дугачак би био списак нових идеја др Б. Марковића у односу на дотадашњи развој кривичноправне науке у најширем смислу речи. Ипак ћемо на овоме месту направити извесну селекцију и истаћи само оне које су, по нашем мишљењу, опстале као трајне вредности науке јер су, надживевши свога аутора, каснијим генерацијама олакшале не само научни рад, већ су им послужиле и као инспирација. Поред тога, биће изложени и они ставови др Б. Марковића које можемо означити као неку врсту поруке, драгоцен водич и критеријум код било каквог колебања о давању приоритета некој институцији, правној норми или одређеном начину обичног, људског понашања (7). Редослед излагања тих идеја кретаће се од општих ка конкретним.

а) Систем кривичног процесног права

Др Божидар Марковић је у свом Уџбенику судског кривичног поступка Краљевине Југославије (из 1930. године) изградио нови систем кривичног процесног права издвајајући као прву већу целину појам, правну природу, изворе и историју кривичног поступка; као

(5) М. Грубиша, *Чињенично стање у кривичном поступку*, II изд., Загреб, 1980, стр. 17.

(6) Т. Васиљевић, I, *op. cit.*, стр. 407.

(7) О личним особинама др Б. Марковића и његовом односу према раду, друштвеној стварности, противницима у науци и студентима, вид. рад др Тихомира Васиљевића који је цитиран у напомени 1, на стр. 411, 412.

другу, субјекте и објекте кривичног поступка и као трећи део "кривично поступање". При томе, аутор није објаснио зашто је изградио баш овакав систем, већ је само указао на потребу систематске обраде права кривичног поступка јер, по њему, "ученик још у школи треба да научи основице, начела на којима почива кривични поступак у вези с целокупном његовом структуром да би могао да разуме дух закона у његовој примени" (8).

б) Дефиниција кривичног поступка

Др Б. Марковић је дефинисао кривични поступак као скуп процесних радњи (зачетак реалистичког приступа) и одредио његову правну природу као тространог правног односа између суда и странака који се креће унапред у циљу утврђивања и остварења казненог захтева државе (9). Истовремено је одвојио процесноправни од материјалноправног односа (10).

в) Критика теорије принудних законских доказа и залагање за слободно судијско уверење

Код овога института није реч о неком сасвим оригиналном схватању др Б. Марковића јер је "питање да ли се о кривици или некривици у кривичном поступку треба да решава по теорији законских доказа или по слободном субјективном судијском уверењу" било предмет најжешће борбе у науци и тај спор је поодавно окончан (11). Наиме, још тада (1908. године) овај спор је припао историји пошто су се сва новија законодавства, а и наука, изјаснили против законске теорије доказа, односно за теорију слободног судијског уверења (Glazer, Ulmann, Mittermaier, Valter и др.) (12). Према томе, није реч о некој новој идеји. Међутим, др Б. Марковић је овој полемици додао нове аргументе, чиме је обогатио критику прве и образложење друге теорије (нпр. да "судијско уверење није неки неодређени осећај или продукт инстинкта, већ, напротив, да је оно продукт операције разума при којој се поједини докази, изнети на главном претресу, оцењују по правилима логике и искуства") (13). "Судија мора сваки доказ за себе да оцени и испита, а све скупа међу собом да пореди, из чега добија низ основа за и против истинитости какве чињенице. Од јачине и броја ових основа зависи хоће ли судија какву чињеницу узети за извесну, вероватну, сумњиву или неистиниту" (14).

Исто тако, вредна је пажње и ауторова критика законске теорије доказа. По мишљењу др Б. Марковића, "ова теорија имала је смисла само донде докле је поступком владало начело тајности и писмености; дакле, поступак није имао већих гаранција за правичност пресуде.

(8) Б. Марковић, 1, *Уџбеник судског кривичног поступка Краљевине Југославије*, II изд., 1937, стр. V.

(9) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 3, 5.

(10) *Ibid.*

(11) Б. Марковић, 2, *О доказима у кривичном поступку*, Београд, 1908, стр. 4, 6.

(12) Б. Марковић, 2, *op. cit.*, стр. 19-24.

(13) Б. Марковић, 2, *op. cit.*, стр. 23, 24.

(14) *Ibid.*

Међутим, у данашњем реформисаном поступку и наука и законодавства гледају у законској теорији доказа излишно ограничење судије и недовољно средство за чување интереса који су у питању у кривичном поступку, јер овај нови поступак, с усменошћу и јавности, даје јаке гаранције за правичност пресуде” (15).

г) Појам доказа у кривичном поступку

У својој монографији *О доказима у кривичном поступку* из 1908. године др Б. Марковић је истакао да се ”под речи доказ имају разумети све оне процесне радње управљене на то да се утврди истинитост чињеница које су од важности за судску пресуду” (доказ у формалном смислу), односно ”скуп основа или разлога који говоре за истинитост или извесност неке важне чињенице у поступку” (доказ у материјалном смислу) (16). Томе треба додати да је у истој књизи, на нов начин, обрађен и читав сплет питања која су повезана са доказима (предмет доказа, терет или дужност доказивања, подела доказа, основи подозрења, апсолутна и релативна истина и поједина доказна средства) (17).

д) Дефинисање судске одлуке

Др Божидар Марковић је дефинисао судске одлуке као ”изјаве воље суда, тј. радње помоћу којих судија примењује закон на конкретну чињеницу у току поступка” (18). Сама дефиниција судске одлуке је непотпуна. Међутим, она је много значајнија по томе што аутор уочава потребу издвајања овог института као самосталног ”бића” судског поступка. Такав став јасно је видљив из уопштене констатације аутора по којој ”у делатност суда спада истраживање, озваничење појединих радњи путем записника и *одлучивање*” (курзив З. Јекић). ”Одлучивање је најважнија делатност суда... Кроз цео поступак јавља се потреба да суд доноси одлуке” (19).

ђ) Појам и врсте исправа

Иако кратко по исписаним страницама (10), излагање др Б. Марковића о исправама и њиховој доказној вредности може имати значај не само за кривични него и за друге правне поступке уопште. Његове прецизне дефиниције исправа омогућују непогрешиву селекцију оних које имају пуну доказну снагу од оних које, по речима самог аутора, ”нису самостална доказна средства”. Тако се ”под исправом у *најширем* смислу зове сваки мртав предмет из кога се може извести да једна чињеница постоји. Под исправом у *ширем* смислу, међутим, разумемо мртве предмете које је човек начинио и из којих се може извести да је каква чињеница истинита. Најзад, под исправом у *ужем* смислу разумемо писмено које је кадро уверити судију о извесности или каквоћи

(15) Б. Марковић, 2, *op. cit.*, стр. 24, 25.

(16) Б. Марковић, 2, *op. cit.*, стр. 4, 6.

(17) Б. Марковић, 2, *op. cit.*, стр. 19-24.

(18) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 232, 233.

(19) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 233.

чињенице која је предмет доказа и која је важна за решење кривично-правног спора” (20).

е) Идеје које се тичу обраде појединих процесних института

На овоме месту неће бити размотрена научна обрада свих института од стране др Б. Марковића јер би то значило обухватање његовог целокупног система кривичног процесног права. Осврт ће бити дат само на најважније институте или оне који, по нашој оцени, имају оригиналну научну обраду. Ту, пре свега, имамо у виду: издвајање најважнијих начела кривичног поступка (официјелности и легалитета, материјалне истине, акузаторности, писмености, усмености, непосредности и јавности); поделу надлежности (стварна, месна и по функцијама); искључење и изузеће судије (*iudex inhabilis* и *iudex suspectus*); указивање на процесне претпоставке и разлике међу њима (опште и посебне, апсолутне и релативне) (21), начин доказивања спољне и унутрашње стране кривичног дела (у првом случају на основу властитог чулног опажања судије, а у другом случају судија тражи што је могуће бољу замену својим чулним опажањима, односно закључује *ex re*); емпиричка истина у кривичном постуку; предмет доказа (и шта не може бити предмет доказа); терет пружања доказа, подела доказа, појединачни докази и њихова оцена и др. (22). Посебно треба истаћи излагање др Б. Марковића о индицијама, тј. основима подозрења које је означио као саставне доказе (23). Оно што се код овог излагања не може оспорити јесте његова тврдња да је ”основ подозрења околност или чињеница која не улази у биће кривичног дела, већ стоји ван њега” (24).

2. Прихваћеност идеја др Божидара Марковића у делима југословенских процесуалиста

Циљ овог краћег осврта није да изложи свако научно схватање или тумачење права које је дао др Б. Марковић, а која су прихватили поједини теоретичари кривичног процесног права, већ да укаже само на нека од њих како би се показала заступљеност његовог дела у каснијим радовима из ове области. Код те анализе узели смо у обзир не само цитиране ставове др Б. Марковића него и оне који су се ”прећутно” нашли у радовима штампаним после његових.

Тако, на пример, у свом *Систему кривичног процесног права СФРЈ* др Тихомир Васиљевић је прихватио дефиниције др Б. Марковића које се тичу материјалноправног и процесноправног односа, функционалне надлежности кривичних судова, предмета кривичног поступка, мешовитог конекситета, доказа уопште и доказних средстава, извесности као одређеног ступња уверења о истинитости чињеница, признања

(20) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 195-212, 75-89, 67, 379.

(21) Б. Марковић, 2, *op. cit.*, стр. 328. Готово идентично излагање о исправама налази се и у *Уибенику* истог аутора, с тим што се у њему разликује само појам исправе у ширем и ужем, а не и најширем смислу речи (вид. Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 364-370).

(22) Б. Марковић, 2, *op. cit.*, стр. 8-11, 112-327.

(23) Б. Марковић, 2, *op. cit.*, стр. 339-385.

(24) Б. Марковић, 2, *op. cit.*, стр. 341.

у ширем смислу, вештачења, увиђаја, сведочења, исправа, основа подозрења (индиција), судских одлука као процесних радњи, пресуде, оптужнице, правног лека и др. (25). Ово навођење јасно показује да је реч о битним процесним институтима. С друге стране, чињеница да је др Т. Васиљевић прихватио дефиниције поменутих института сведочи о снажном утицају ставова др Б. Марковића на његов рад, а видећемо касније и на рад других научника из ове области. Др Владимир Вајер је, такође, прихватио неке значајније идеје др Б. Марковића. Ту, пре свега, мислимо на тумачење правила "*in dubio pro reo*" и одређивање граница његове примене, материјалног терета доказа, исправа итд. (26). Др Давор Крапац акцептира разликовање непосредних и посредних доказа, као и дефиницију основа подозрења коју је дао др Б. Марковић у својој монографији о доказима, а упућује и на његову обраду система законске оцене доказа (27). У раду др Младена Грубише се, исто тако, често наводе схватања др Б. Марковића, иако најчешће да би била изложена критици. Од ставова које је и др М. Грубиша прихватио можемо навести онај који је изражен о неважним чињеницама, затим, о чињеницама у погледу којих треба утврдити потпуну извесност, о забрани *reformatio in peius* и њеној примени не само када је измењена одлука на штету оптуженог због другачије оцене чињеница што утичу на квалификацију дела, односно на одмеравање казне, већ и због утврђивања другачијег чињеничног стања, као и могућност тражења ванредног ублажавања казне и после извршене казне, ако за то постоји оправдани правни интерес (28). Ставови др Б. Марковића који су наведени ради критике, због недовољног објашњења, тичу се правне истине, непосредно и посредно важних чињеница, правних претпоставки, обавезне паралелне анализе кривичног и парничног поступка када је реч о тражењу материјалне истине и терету доказивања и др. (29). У уџбенику др Драгољуба Димитријевића, др Милице Стефановић - Златић и др Ђорђа Лазина налазимо више усвојених гледишта и термилолошких одредница др Б. Марковића. Истина, ово није видно обележено, па је тешко заокружити стварни утицај дела др Б. Марковића на поменуте ауторе. Међутим, анализа показује да је реч о истој, или у основи истој, научној обради неких процесних института или њиховој класификацији. Када ово кажемо, имамо у виду: одређивање правне природе кривичног поступка као тространог правног односа (иако је ово схватање Виркмајер изложио још крајем XIX века, што је и цитирано (30); разликовање опште и стручне јавности (31) поделу месне надлежности на редовне и ванредне, а у оквиру њих разликовање надлежности по месту извршења дела, по месту пребивалишта (живљења) окривљеног,

(25) Т. Васиљевић, *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, III изд., Београд, 1981, стр. 6, 8, 103, 191-192, 294, 301, 315, 324, 334, 347, 368, 370, 409-410, 507, 554.

(26) *V. Vayer, Југославенско кривично процесно право*, књ. II, IV изд., Загреб, 1986, стр. 42-44, 71, 211.

(27) Д. Крапац, *Непосредни и посредни докази у кривичном поступку*, Загреб, 1982, стр. 10, 22, 30.

(28) М. Грубиша, *op. cit.*, стр. 53, 54, 209, 268.

(29) М. Грубиша, *op. cit.*, стр. 3, 15, 24, 47.

(30) Д. Димитријевић и др., *Кривично процесно право*, X изд., Београд, 1987, стр. 17; Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 5.

(31) Д. Димитријевић и др., *op. cit.*, стр. 50; Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 212.

по месту хватања окривљеног, *forum ordinatum*, делегиране надлежности и надлежности по конекситету (додата је само надлежност првенства) (32); поделу конекситета на субјективни, објективни и мешовити (33); разликовање позитивног и негативног сукоба надлежности (34); разликовање установе искључења и изузећа судије (*iudex inhabilis* и *iudex suspectus*) (35); издавање и дефинисање предмета пресуде (36); одређивање правних лекова као правних средстава (37); поделу доказа на непосредне и посредне, потпуне и непотпуне, оптужне и одбрамбене (38); дефиницију рока као одређеног размака времена (39) и др.

Аутор овог чланка је, такође, у свом научном раду пошао од одређених тумачења др Б. Марковића. Нека од њих су прихваћена интегрално (на пример, правни основ за стицање својстава окривљеног, дефинисање правног лека) (40), док су друга послужила као основ за нове дефиниције и ставове (у погледу начела легалитета, доказа у материјалном, формалном и најширем смислу речи, одређивања предмета доказа, негативних чињеница и одређивања појма сумње) (41).

Код претходног приказа нису узета у обзир сва она излагања у којима је позивање на неко дело др Б. Марковића било само у склопу историјског приказа развоја одређене идеје, односно научног става. То је било искључено већ претходно постављеним циљем да се докаже само постојање тако пожељног, а у многим областима изостављеног, континуитета научне мисли. Разуме се, обогаћене и унапређене научне мисли.

3. Критичко разматрање неких ставова др Божидара Марковића

Одређеним ставовима др Б. Марковића могуће је упутити критику. Ипак, неопходно је претходно нагласити да је овакву критику оправдано изрећи само са становишта признатих лингвистичких, логичких и научних захтева, а не са становишта онога који је пише. У супротном, могло би се радити само о *полемици* која је код свих оваквих ретроспектива (са великом временском дистанцом и физичком одсутношћу једног од учесника), ипак, неумесна и искључена. Поред тога, у оваквом критичком осврту треба разликовати две врсте оспораваних ставова: оних који су резултат другачијих законодавних решења у времену у коме је аутор живео - на пример, дуалитет кривичних санкција (казне и мере безбедности) (42) и оних који су резултат другачије теоријске обраде неког института. Само ова друга критика је етички

(32) Д. Димитријевић и др., *op. cit.*, стр. 95-96; Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 85-86.

(33) Д. Димитријевић и др., *op. cit.*, стр. 97; Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 168.

(34) Д. Димитријевић и др., *op. cit.*, стр. 99; Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 93.

(35) Д. Димитријевић и др., *op. cit.*, стр. 100; Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 61.

(36) Д. Димитријевић и др., *op. cit.*, стр. 160; Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 450.

(37) Д. Димитријевић и др., *op. cit.*, стр. 164; Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 475.

(38) Д. Димитријевић и др., *op. cit.*, стр. 184; Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 294-296.

(39) Д. Димитријевић и др., *op. cit.*, стр. 252; Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 225.

(40) З. Јекић 1, *Кривично процесно право*, IV изд., Београд, 1990, стр. 83-84, 124, 189.

(41) З. Јекић 2, *Докази и истина у кривичном поступку*, Београд, 1989, стр. 10-11, 13, 27, 30, 35, 55.

(42) Б. Марковић 1, *op. cit.*, стр. 459.

коректна и једино она доводи до правог развоја научне мисли, па ће овде и бити изложена.

Следећи овако постављене оквири, можемо, са теоријског становишта, ставити примедбе на одређене констатације др Б. Марковића: на пример, да су трошкови објекти кривичног поступка (43), да се радње поистовећују са средствима (трећи део система, први и трећи одељак, под II); затим, на поделу одбране окривљеног на материјалну и формалну (44) итд. Споран је, у сваком случају, појам правне истине (45), а потпуно неприхватљива теза да се у кривичном поступку утврђује, на исти начин, и виност и невиност учиниоца кривичног дела (46) или да сведок није процесни субјект (47). Пример конфузног разјашњења налазимо код излагања која се тичу субјективне стране доказивања, односно знања које се код судије формира о делу и извишиоцу. За означавање тог процеса аутор користи изразе: извесност, уверење, вероватноћа, подозрење и сумња, наглашавајући да је код сваке "ове степености у питању већа или мања мера вероватноће" (48).

Поред тога, могу бити стављене и извесне терминолошке примедбе. Оне се односе како на неке класификације (нпр. редовни и нередовни кривични судови, радње и нерадње кривичног дела, непосредна и посредна оптужница) (49), тако и на одређене појмове (нпр. "вештачко мишљење", (50), "пресудни судови", "добављање окривљеног" (51) и др.).

4. Опште поруке др Божидара Марковића науци и судској пракси

У својим многобројним радовима др Б. Марковић је, иако некад на први поглед незапажено, дао одговоре и на поједина спорна питања и то на такав начин да их можемо означити као његове поруке упућене науци и судској пракси. Издвојићемо две, по нашој оцени, најзначајније поставке. Прва се тиче критеријума за систематско тумачење неке правне одредбе, што може бити од практичног значаја. Наиме, по мишљењу др Б. Марковића "да ли једна законска одредба спада у материјално или формално право, одлучује њен *садржај*, а не закон у коме се налази" (52). Примењујући ово правило одмах на конкретни случај, аутор поручује да се "као процесноправне имају сматрати оне законске одредбе које се односе на процесне субјекте, на предмет поступка, на форму и последице процесних радњи, на заснивање и престанак процесноправног односа. Као материјалноправне сматрају се оне законске одредбе које се односе на постојање и опсег казненоправног захтева, на услове постанка и разлоге престанка тога захтева" (53).

(43) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 179.

(44) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 150-151.

(45) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 11.

(46) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 4.

(47) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 269.

(48) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 14.

(49) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 54, 166, 411.

(50) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 171-226.

(51) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 55, 269.

(52) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. 8.

(53) *Ibid.*

Као другу поруку др Б. Марковића можемо означити његову глобалну концепцију о методу и циљу писања универзитетског уџбеника. Истина, то је његово лично опредељење, саопштено без претензија да послужи као "рецепт" другима. Реч је о томе да је др Б. Марковић сматрао да "уџбеник треба да помогне да се створи што једнообразнија примена закона" (54). При изради уџбеника важнија спорна питања су само поменута, а у критичка излагања многобројних спорних питања у науци аутор није улазио, јер то није циљ уџбеника (55). Ова последња порука, можда, ипак треба да буде модификована једним изузетком по коме би излагање неких супротних схватња и њихова аргументована критика било неопходно ради бољег разумевања оних ставова за која се сваки писац уџбеника залаже.

5. Закључак

На крају, заокружујући ово кратко излагање, можемо рећи да радови др Божидара В. Марковића дају довољно елемената за закључак о његовој свестраној и креативној научној личности. Ову прву особину потврдио је избором и обрадом тема које припадају и кривичном праву (нпр. условна осуда) и судској психологији (капциозна и сугестивна питања), а не само кривичном процесном праву које му је било и основна преокупација. Другу особину испољио је у начину обраде свих питања која је разматрао и постигнутим научним резултатима до којих је дошао.

(Примљено 19. септембра 1992)

*Dr. Zagorka Jekić,
Professor at the Faculty of Law in Belgrade*

THE SIGNIFICANCE OF THE WORK OF DR. BOŽIDAR V. MARKOVIĆ FOR THE DEVELOPMENT OF CRIMINAL PROCEDURE LAW

Summary

Emphasis in the article is placed on ideas and conceptions of B. Marković significant for further development of the science of criminal procedure law. Thus, the new system of that branch of law is elaborated which was the creation of that author, as well as his definition of the procedure as a complex of procedural actions (the beginnings of the realistic approach to the matter), and his criticism of the theory of compulsory statutory evidence, as contrasted to his opting for free conviction of the judge, which includes also further elaboration of the notion of evidence, of judicial decisions, etc.

The ideas of Marković have been accepted by experts of the law of criminal procedure, such as T. Vasiljević, V. Bayer, D. Krapac, M. Grubiša, D. Dimitrijević and Z. Jekić. Some of these ideas were adopted in their integrity, while others served as a basis

(54) Б. Марковић, 1, *op. cit.*, стр. V (Предговор).

(55) *Ibid.*

for new definitions and conceptions (the case of principle of legality, substantive and formal nature of evidence, negative facts, etc.).

Some conceptions of B. Marković were criticized, such as the one according to which expenses are the object of criminal procedure, then the conception that the actions are identified with means, that the witness is not a procedural subject, etc.

The work of Marković witnesses to the fact that he is a multi-disciplinary and creative scientist, both regarding the choice of themes, the way of their elaboration, and the results achieved.

Key words: *Criminal procedure. - Evidence. - New ideas.*

*Zagorka Jekić,
professeur titulaire à la Faculté de droit de Belgrade*

L'IMPORTANCE DES OEUVRES DE DR BOŽIDAR V. MARKOVIĆ POUR LE DÉVELOPPEMENT DE LA SCIENCE DU DROIT DE PROCÉDURE PÉNALE

Résumé

Dans son travail, l'auteur ne présente pas la chronologie et l'analyse de l'activité scientifique du dr Božidar V. Marković, mais il fait une tentative de dégager celles de ces idées et de ces positions qui ont eu une importance pour le développement futur de la science du droit de procédure pénale. Elle expose le nouveau système du droit de procédure pénale que cet auteur avait édifié; elle présente sa définition de la procédure comme ensemble des actes de procédure (le début d'une approche réaliste); elle présente sa critique de la théorie des preuves légales de contrainte et souligne son engagement en faveur de la libre conviction des juges, et élabore notamment le concept de preuves, de décisions des tribunaux etc. Dans un chapitre spécial, l'auteur expose les résultats de l'analyse qui porte sur l'admission des idées du dr B. Marković sur les oeuvres de certains processualistes (T. Vasiljević, V. Bayer, D. Krapac, M. Grubiša, D. Dimitrijević, et aussi l'auteur du présent article). Parmi ces idées, certaines sont admises dans leur ensemble, alors que d'autres ont servi de base à de nouvelles définitions et positions (en ce qui concerne le principe de la légalité, des preuves au sens matériel et formel, des faits négatifs etc.). L'auteur a examiné également de manière critique certaines positions du dr B. Marković (par exemple celles que les coûts font l'objet de la procédure pénale, que les actes sont identifiés aux moyens, que le témoin n'est pas un sujet particulier etc.).

A la fin, l'auteur constate que l'oeuvre de dr Božidar V. Marković dans son ensemble permet de conclure qu'il s'agit d'un savant universel et créateur ce qui est confirmé non seulement par son choix des thèmes, mais aussi par le mode de leur traitement et aussi par les résultats auxquels il a abouti.

Mots clé: *Procédure pénale. - Preuve. - Les idées nouvelles.*